

JURIJ GUSZEV

Majakovszkij Magyarországon

Majakovszkij költészetét a magyarországi olvasóközönség a Nagy Október eszméivel együtt kezdte megismerni, és úgy tekintette, mint a forradalom közvetlen esztétikai kifejeződését.

Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság néhány hónapos fennállása alatt nem volt lehetőség arra, hogy Majakovszkij munkássága gyökeret eressen a magyar talajban. Költészetének elsajátítása elsősorban azoknak az íróknak a nevéhez fűződik, akik a magyar kommun bukása után a szomszédos országokban kerestek menedéket. (Majakovszkij 1945 előtti magyar nyelvű fordításairól l. Botka Ferenc *Majakovszkij Magyarországon [1945 előtt]* című tanulmányát; Tanulmányok a magyar–oros irodalmi kapcsolatok köréből, III., Budapest, 1961, 57–93. o.) Majakovszkij első fordítója Mácza János volt: a *Munkásköltő* és az *Induló balra* című versek fordítása 1921-ben, illetve 1923-ban Kassán (Csehszlovákia), a baloldali munkássajtóban jelent meg. Ugyanezekben az években Bécsben Vajda Sándor fiatal költő foglalkozott Majakovszkijjal – fölkeltette a figyelmét a *150 000 000* című poéma (német fordításban). Vajda elkészítette a magyar fordítást, amit azonban sehol sem publikáltak.

Majakovszkij költői világát a legintenzívebben azok az irodalmárok értették meg – s ez egészen természetes –, akik a Szovjetunióban éltek emigrációban: így Matejka János, Sík Endre, Lányi Sarolta, Gábor Andor, Hidas Antal és mások.

Magyarországra azonban, ahol a horthysta uralkodó réteg minden erővel akadályozta a forradalmi „járvány” terjedését, Majakovszkij versei nem a „hagyományos úton”, nem a sajtón keresztül jutottak el, hanem „alulról”, a munkáskörök felől. Mácza és Vajda említett fordításait oly módon alakították át, hogy előadhatók legyenek a munkás szavalókórusokban, amelyek azokban az években rendkívüli népszerűségnek örvendtek. Különösen erőteljes hatást keltett kóruselőadásban az *Induló balra* (l. erről Botka tanulmányát); változatlan sikerrel adták elő gyűléseken, összejöveteleken, majálisokon.

Sok költő szintén a munkásmozgalomban ismerkedett meg Majakovszkij művészetével, így például Radnóti Miklós, aki megpróbálkozott verseinek fordításával.

Így jutott el Majakovszkijhoz József Attila is, aki a 20-as 30-as évek fordulóján aktív szerepet vállalt a munkáskörök tevékenységében, és együttműködött az illegális kommunista párt befo-lyása alatt álló sajtóorgánumokkal. Nem véletlen, hogy éppen a *150 000 000* című poemához fordult, sőt megfogalmazódott benne a mű lefordításának gondolata is. Mivel az eredetivel nem állt módjában megismerkedni – Johannes Becher német fordítása alapján dolgozott –, ez nyilvánvalóan oly nehezé tette munkáját, hogy a költő nem jutott túl a bevezető sorokon.

Az a kérdés azonban, hogy mennyit fordított, s hogy mennyit fordíthatott volna József Attila Majakovszkijból, az adott esetben másodlagos fontosságú. Sokkal jelentősebb az a tény, hogy a XX. századi magyar költészetben József Attila megközelítőleg ugyanazt a helyet foglalja el, mint Majakovszkij a szovjetben. Egyik is, másik is avantgardista vizeken evezve kezdte meg alkotói pályáját, majd kinőtték, meghaladták azt, de érett költészetükben az avantgarde több elemét megőrizvén, gazdagították vele alkotói módszereiket. Amint a kutatások rávilágítanak, mindketten sokat tanultak olyan mesterektől is, akiknek nem volt köztük az avantgardhoz. És magától a néptől is, fölveve eszköztárukba a népköltészet számos vonását. Majakovszkij is, József Attila is megteremtette munkásságában mindazoknak a magas fokú költői erényeknek a szintézisét, amelyeket a nemzeti költészet addigi fejlődése során fel tudott mutatni, és a poétika új távlatait nyitották meg. A legfontosabb azonban az, hogy az esztétikai szféra új távlatai egységes egészé ötvöződtek az új világnézettel, az emberről alkotott szocialista felfogással, s az ember világban betöltött helyének és feladatainak újszerű értelmezésével. E két domináns elemnek (művészi és világnézeti) az összefonódása abban a tudatos alkotói megközelítésben nyilvánul meg, amely szerint a *ratio* nem áll ellentétben az *emotio*-val, sőt kiegészítik egymást, s a költészet ezáltal minden korábbi megközelítéstől minőségileg különbözik, azoknál magasabb szintű. E tudatosságot csak illusztrálja mindkét költő nyilvánvaló törekvése, miszerint „a szocializmust mint költészetet kívánják megragadni”, „a szocializmus eszmei tartalmát lelkivé váltani”. (József Attila szavai Brichta Cézár verseskötetének recenziójából), s „a költészet magas égboltjáról a kommunizmusba ereszkedni” (Majakovszkij).

Ezért van hát e két költő együttes megjelenítése mögött komoly gondolati tartalom. Persze még mindig nem mondhatjuk el, hogy József Attila verseinek orosz fordításai minden tekintetben felérnek az eredetiekkel. A magyar Majakovszkij-fordítások helyzete kedvezőbb, már csak amiatt is, hogy költészetének magyarországi megismerése – mint láttuk – 60 évre tekinthet vissza, ami már feltétlenül hagyományt teremtett, és értékes tapasztalatokat halmozott fel. Igaz, a Majakovszkij-fordításoknak és publikációknak a felszabadulás előtti időszakban nagy nehézségekkel kellett szembenéznük, egyrészt a nyelvismeret hiányossága, másrészt amiatt, hogy a régi Magyarországon a költő-forradalmár persona non grata volt. 1945 után ezek az akadályok megszűntek, s ekkor a költők, műfordítók erőfeszítéseit a korábban Szovjetunióban élt magyar író-emigránsok Majakovszkij-fordításai is segítették. Néhányat máig sem múltak fölül, így hát szerepelnek a kötetben is (pl. a *Beszélgetés Lenin elvtárral* – Gábor Andor fordítása).

Az 50-es éveket Majakovszkij igazi magyarországi reneszánszának tekinthetjük. Olyan költők fáradoztak verseinek átültetésén, mint pl. Szabó Lőrinc, Weöres Sándor, Képes Géza (aki már a negyvenes években megismerkedett Majakovszkij költészetével, de csak a felszabadulás után publikálhatta fordításait), Tamkó Sirató Károly és Hegedűs Géza, Kardos László, Gáspár Endre, A *Csudajó* című poéma három fordításban is megjelent; Békés Istvánban és Kuczka Péterében, majd 1979-ben Simor Andrásban.

A 60–70-es években ezt követően más költők és fordítók is bekapcsolódtak Majakovszkij magyar nyelvű átültetésébe. Így például Eörsi István, Tellér Gyula és Kántor Péter. S a Szovjet Irodalom felkérésére tizenkét költő „versengett” *Jövünk* című költeménye lefordításában.

A legsikerültebb Majakovszkij-fordítások a kötetben szerepelnek, s ezek – a József Attila-anatólóiával együtt – méltó módon képviselik majd a szocialista költészetet, annak eredményeit és távlatait. A kötethez Alekszej Szurkov írt bevezetőt.

HOFFMANN RÓZSA fordításai